

ANATEVKA ON INIMESTE KODU

„Rahva Hääl“

10. IX - 89

Anatevkast lähevad rongid mitmesse linna — ka Kievisse ja Harkovisse. Anatevkast, oma kodupaigast, peavad lõpuks lahkuma tema põliselanikud. Rongid viivad neid laiali kogu maailma, sõidusihte on õige kaugeidki.

«Estonias» «Viuldaja katusel» etenduse finaalis saab äärmiselt lava täis. Nende minekulikumine peatub siis, kui viuldaja katusel mängima hakkab. Tema jääb lahkujatele alles, jääb rändama mõistetute südamesse kodutundeks. Kava see helin suudab püsima jääda? Mis teevad need, kes nüüd pooltühjas Anatevkas liiguvad? Märkavad nad, et äsja oli siin veel leivaahi soe, et lauad, toolid, kapid peidavad endas lõhnu eelmisest elust?

Muusikali järelmõtisklusena pole niisugused küsimused seni kummitama jäänud. Vahet ainult aastate tagant mälestus M. Leigh' muusikali «Mees La Manchast» (lavastaja Sulev Nõmmik) etenduselt, kus tõe ja unelm ängistuse või puhastustulena mõjusid.

J. Bocki «Viuldaja katusel» lavastus «Estonias» on mitmetähenduslik. Ühelt poolt on lavaaineks väga hell teema — väike rahvas, tema olemasolu ja tema tugevus. Teiselt poolt on külalislavastaja Georg Malvius Rootsis andnud näitlejatele ülesande, mis realiseerimise korral lähendab etendusi Broadway menutükidele. (Nii palju kui kuuldu ja loetu põhjal võib arvata.) Opereti happy end'i lood on näitlejaile enamasti tänulikud — näidatakse lihtsat lugu, kus äravahetamistest, pisikestest valedest ikka üle saadakse ja õilsad tunded võidavad.

võib lõhkuda kogu esitava pildi. Liikumise joonis (balliettmeister Juhani Rytkölä Soomest) on erakordselt oluline. Laval lihtsalt ei tulla ega minda, vaid tegemist on liikumise kui kujundiga. Nii viisi kasvab tantsuks üle I pildi sagimine, see haakub Tevje tekstiga eeslaval — liikumine peab nii puhas ja täpne olema, et seda ei märkagi. J. Rytkölä töö on tulemusriikas ja treening tõhus olnud, koor ning solistid tegutsevad laitmatult. Tundub, et trupis valitseb tugev distsipliin, umbes ei usaldata midagi teha.

Noored osatäitjad, Tevje tütre Annika Tõnuri (Tzeitel), Lydia Roos (Hodel), Marika Poobus ja Liina Saari (Chava) on kõik vähese lavapraktikaga. Neist enim mänginud Liina Saari on seni ol-

nika Tõnuri esindab natuke teist kunstnikutüüpi. Temagi puhul võib andumus oma rollile ja ülesandele, kuid liisandub veel mingi salapära — ülematähtsuse võlu. Tzeiteli pehmuses on karmus. Emalt ja isalt päritud. Ta on kõige enam oma vanemate laps.

Fedjasid on lavastuses kaks — Hans Miilberg ja Ragnar Tilk. R. Tilga puhul tuleb debüüti igati hinnata ja kui ta ka jälgib täpselt oma vanema kolleegi Hans Miilbergi rollijoonist, siis sama palju on lähtealuseks ka G. Malviuse režii. Usun, et H. Miilbergi jaoks ehk ebatavaliselt väike osa on ometi üsna tähtis. H. Miilbergi juures on kadunud mõningane närviline kiirustamine, ta usaldab iseennast ja aega, mis tema Fedja käsutuses on.

nud mitmes lavastuses hilisem

Hodeli kavaleri Perchiku

peab olema ka ere karakterroll, et tema lõputeekond oma tõeiga masendaks.

Sürav opereti- ja ooperisolist Lidia Panova on Yentena usutav — ta paneb ennast kuulama. Ent selles mittetraditsionaalses loos ei maksa temast oodata otsade kokkusõlmijat. Mulle tundub, et L. Panova Yente ei lähe Anatevkast Jeruusalemma, vaid tema tee on lõpmatus. Mida erksavärvilisem on Yente alguses, seda tumedam on tema tee meie jaoks lõpus. G. Malviuse lavastajamõte on siin täpne ja samasugune on ka L. Panova rollilahendus.

Kahjuks on Katrin Kumpan saanud Yentena vähem etendusi teha ja jääb ainult lootata, et tema Yente oma kosjamoori ametis ei vanna alla teiste omale. Kui vana Yente õieti ise on, seegi vahest on K. Kumpani puhul oluline.

Täpse, distsiplineeritud režii üheks tunnuseks on alati pisi-episoodide löövus. Võtame näiteks vanaema Tzeiteli unenäo pildis. Kai Parmas ja Marika Poobus ilmuvad unenäos ebamugava õhulennuga, kuid suudavad mõlemad isegi pisut improviseerida.

Ja Rabi (Tiit Tralla, Rostislav Gurjev, kes on ka lavastaja teine assistent) oma muheda «Kui õige istuksime...». Rabi poegki Uku Jolleri esituses ei jää meelde mitte pühkirja täpsuse üle vaieldes, vaid Anatevkaga hüvasti jättes. Temale kuuluvad ka sõnad «inimesed, kes siit läbi lähevad, ei pane teda täheleegi...».

Oma osa külaelus on lihunikul (Ervin Kärvet, Voldemar Kuslap, Tiit Tralla), Mordchal (Sulev Nõmmik), Avramil (Ilart Orav), isegi urjadnikul (Karl Kalkun, Kalju Karask) ja kõigil teistel Anatevka elanikel.

Tevje (Jüri Krjukov, Arvo Laid) ja Golde (Helgi Sallo) võiksid olla lihtsalt Anatevka inimesed, kuid mulle tundub, et G. Malviuse lavastuses on Anatevka ja Tevje elu õieti üks ja seesama. Tevje on filosoof ja unistaja ning «ho-

nägu jutustama või kuidas ta teatab Hodeli ja Perchiku kihlumisest ning kuidas ta seejärel läheb üle stseenile Goldega «Kas armastad mind...».

J. Krjukov on muusikali jaoks ideaalilähedane näitleja. Ta on kiiresti reageeriv, suure improvisatsioonivõimega, tähelepanudava enesekontrolliga; väikestest tekstiapsudest tuleb ta alati välja, sest ta kuuleb, mida ütleb, ja parandab vea elegantselt, vastanäitlejale ebamugavusi valmistamata. Tevje laul «Kui ma oleks rikas mees...» avab tegelikult selle, miks talle meeldib Perchik, miks tema käest tullaakse nõu küsima. Külafilosoofina on tal hobusega piima vedades olnud aega enda ja teiste elu üle mõelda ja mõnigi situatsioon on sellepärast hiljem, päris elus tuttav ja lahendatav.

Võib-olla ei ole õige öelda, et «Viuldaja katusel» on Jüri Krjukovi etendus, aga oma tõe selles siiski on. Arvo Laidilegi pole midagi ette heita, mõne stseeni eest tuleb teda kiita (Hodeli lahkumine jaamas), aga etenduse teljeks ta ei ole veel saanud.

Goldel on teksti vähe. Temast räägib iseloomustavalt just Tevje «terava keele sai emalt...».

«Oma Goldega saan ma ise hakkama, Perchik!»

«Golde, no kas sa siis armastad mind?»

Golde on Tevjele võrdväärne partner, arvata võib, et Golde kaudu on ta leidnud mitmedki elutõed.

Helgi Sallo Golde rolli lähtepunkt on kodu, lapsed ja nende elu. Ema süütab sabatikuünlad, ema peab läbirääkimisi kosjamooriga, ema tunneb unenäomärke ja ema kaitseb oma lapsi pogrommi ajal. Iga tegevuse sees on peidus võimalus ennast näitlejana avada. Seda võimalust on täiel määral ka kasutatud. Esimest korda on Helgi Sallo nii lõpuni avanud oma kangelanna sisepinged, karjatuses: «Chava! Ta on täna hommikul kodust ära jooksnud.

jas Anatevka liguvad. Märkavad nad, et äsja oli siin veel leivaahi soe, et laudad, toolid, kapid peidavad endas lõhnu eelmisest elust?

Muusikali järelmõtisklusena pole niisugused küsimused seni kummitama jäänud. Vahet ainult aastate tagant mälestus M. Leigh' muusikali «Mees La Manchast» (lavastaja Sulev Nõmmik) etenduselt, kus tõde ja unelm ängistuse või puhastustulena mõjusid.

J. Bocki «Viulidaja katusel» lavastus «Estonias» on mitmetähenduslik. Ühelt poolt on lavaaineks väga hell teema — väike rahvas, tema olemasolu ja tema tugevus. Teiselt poolt on külalislavastaja Georg Malvius Rootsist andnud näitlejatele ülesande, mis reaalseerimise korral lähendab etendusi Broadway menutükidele. (Nii palju kui kuuldu ja loetu põhjal võib arvata.) Opereti happy end'i lood on näitlejatele enamasti tänulikud — näidatakse lihtsat lugu, kus äravahetamistest, pisikestest valedest ikka üle saadakse ja õilsad tunded võidavad.

«Viulidaja katusel» ja G. Malviuse lavastus nõuavad hoopis midagi muud. Ühelt poolt on analüüsi ja karakterite kaudu jõutud peaaegu draamalavastuseni, teiselt poolt on «Viulidaja katusel» siiski muusikal, kus muusikaliine dramaturgia (dirigendid Jüri Alperen, Paul Mägi) on sama tähtis kui tekstiga antud näitemäng. Pealegi jääb väga palju «kaadri taha». Näitlejate etteasted kestavad küll mõni sekund, aga iga pisike stseen mahutab hulga tööd.

Eriti nõudlikud on kõik Tevje monoloogid, mis tegevuse peatavad. Tevje kõnelus Jumalaga või iseendaga või kellega tahes, kellesse ta usub, on see alus, kuhu ülejäänud osavõtjad peavad oma värvid lisama. Kujunduses (Eldor Renter) on kasutatud M. Chagalli teoste motive. Chagalli nostalgiliste piltide abil saab elavaks maalida seda küla, seda maailma, mille tegelased meie silmade all Anatevkast lahkuvad.

G. Malviuse lavastus on väga täpne. Väike hilinemine või kiirustamine misanstsena-

tütre Annika Tõnuri (Tzeitel), Lydia Roos (Hodel), Marika Poobus ja Liina Saari (Chava) on kõik vähese lava-praktikaga. Neist enim mänginud Liina Saari on seni ol-

nud mitmes lavastuses hilisem sisseõppija («Montmartre'i kannike», «Krahv Luxemburg», varasemast ajast ka «Pipi Pikksukk»).

Chaval on täita üks lavastuse vaieldavamaid stseene — Tevje mõtisklus tütrest. Läbi tülli kumava tantsuga on see ebareaalsusse viidud. Tevje maailm oli selle pildini ja on pärast sedagi suletud maailm — enamasti Tevje ise ja tema vestluspartner «seal üleval». Ühe mõttepildi selline elustamine tähendab midagi hoopis erilist — ja seda teiseusulisele meheleminerk Anatevka juongi. Chava liit Fedjaga võiks nad päästa külast väljaajamisest, aga nad lähuvad ise, andestamata juutidele tehtavat ülekohut. Chava on isa lemmiktütar, Chavast on Tevje laul. Niisugused on rolli tagamaad, aga aega selle eluloo avamiseks laval on 3 korda 2—3 sekundit (Chava raamatuga, Chava Moteli majapidamist valvamas, Chava isaga). G. Malviuse saavutuseks tuleb lugeda, et mõningate lavakogemustega L. Saari kõrval kasutavad oma nappi lavaaega sama edukalt ka Annika Tõnuri ja Lydia Roos. Neist An-

osa on ometi üsna tähtis. H. Müllbergi juures on kadunud mõningane närviline kiirustamine, ta usaldab iseennast ja aega, mis tema Fedja käsutuses on.

Hodeli kavaleri Perchiku rollis on Neeme Kuningas ja Mart Mikk. M. Miku Perchikul on oma lähtekoht (või G. Malviuse lähtekoht), mida ta suudab vahendada. Nooruslikult äge kõige pea peale pööramise soov tuleb hästi välja.

Neeme Kuningas on mõningate lavakogemustega, ta on ka üsna mitme lavastuse autor, selles loos lavastaja assistent. Rolli üleseletamine on selgelt tuntav. Laulustseen ei ole neil kummalgi tugevaim.

Rätsep Motel on Jaan-Villem Sibula ja Alar Haagi esituses natuke erinev. J.-V. Sibula Motel on saamatu oma arguses. A. Haagi puhul on peamiseks lapsemeelsus, tõesti veel lõppemata lapsepõlve mängud. Ent ükskõik kumb variant aluseks on, finaalid lahkuvad nad õmblusmasinaga kaenlas kui vastutavad perekonnapead.

Noored aitab Anatevka küllas paari tavaliselt kosjamoor Yente.

Yente roll on keeruline, sest Yente on isegi Anatevka jaoks midagi minevikust, ja nagu sel puhul ikka lisandub natuke muinasjutulist. Yentel on pikad tekstilõigud. Yente

episoodide loojas. Väike näiteks vanaema Tzeiteli unenüüd pildis. Kai Parmas ja Marika Poobus ilmuvad unenüüd ebamugava õhulennuga, kuid suudavad mõlemad isegi pisut improviseerida.

Ja Rabi (Tiit Tralla, Rostislav Gurjev, kes on ka lavastaja teine assistent) oma mäheda «Kui õige istuksime...». Rabi poegki Uku Jolleri esituses ei jää meelde mitte pühakirja täpsuse üle vaieldes, vaid Anatevkaga hüvasti jättes. Temale kuuluvad ka sõnad «inimesed, kes siit läbi lähevad, ei pane teda täheleegi...».

Oma osa küllaelus on lihunikul (Ervin Kärvet, Voldemar Kuslap, Tiit Tralla), Mordchal (Sulev Nõmmik), Avramil (Ilart Orav), isegi urjadnikul (Karl Kalkun, Kalju Karask) ja kõigil teistel Anatevka elanikel.

Tevje (Jüri Krjukov, Arvo Laid) ja Golde (Helgi Sallo) võiksid olla lihtsalt Anatevka inimesed, kuid mulle tundub, et G. Malviuse lavastuses on Anatevka ja Tevje elu dieti üks ja seesama. Tevje on filosoof ja unistaja ning «hobune» ainult vahetevahel — seda endale ja Temale tunnistades... Lavastuses näib Tevje jaoks kõige rohkem ruumi olevat. Tevjele on jätud suhteliselt vabamad võimalused mängida stseenide sees. Rõhud võivad teinekord pisut erineda. Usaldus näitleja vastu on G. Malviusele olnud omamoodi takistuseks jäiga ning lõplikult fikseeritud režiini loomisel. Peategelastele on jätud mänguruumi. Jüri Krjukov on Malviust hästi mõistnud — ta tunnetab täpselt neid piire, milles Tevje roll peab püsima. Etendustel on erinevad olnud I vaatuse sabaieelse palveteenistuse tempo ja teravus, stseen Lazar Wolfiga ja unenüüd juhtumised. Vastasnäitlejale on aga alati jõudnud õige sõnum ja ettevalmistus dialoogiks.

Suhtelise vabadusega on kimpus Arvo Laid. Temale oleks olnud abiks üksikasjalisem režiin.

Jüri Krjukov on lavastuse üks muusikaalsemaid osatähti selles mõttes, et ka tema liikumises on rütm. Vaadake, kuidas ta läheb Goldele une-

ri Krjukovi etendus, aga oma tõde selles siiski on. Arvo Laidilegi pole midagi ette heita, mõne stseeni eest tuleb teda kiita (Hodeli lahkumine jaamas), aga etenduse teljeks ta ei ole veel saanud.

Goldel on teksti vähe. Temast räägib iseloomustavalt just Tevje «terava keele sai emalt...».

«Oma Goldega saan ma ise hakkama, Perchik!»

«Golde, no kas sa siis armastad mind?»

Goldel on Tevjele võrdväärne partner, arvata võib, et Golde kaudu on ta leidnud mitmedki elutõed.

Helgi Sallo Golde rolli lähtepunkt on kodu, lapsed ja nende elu. Ema süütab sabaikküünlad, ema peab läbirääkimisi kosjamooriga, ema tunneb unenüömärke ja ema kaitseb oma lapsi pogrommi ajal. Iga tegevuse sees on peidus võimalus ennast näitlejana avada. Seda võimalust on täiel määral ka kasutatud. Esimest korda on Helgi Sallo nii lõpuni avanud oma kangelaan sisepepinged, karjatuse: «Chava! Ta on täna hommikul kodust ära jooksnud. Koos Fedjaga.» Kui Aldonzas («Mees La Manchast») ja Sallys («Kabaree») olid eeldused suureks emotsionaalseks tõuks ja purskeks, siis G. Malviuse mõneti askeetlik lähenev emotsionaalsetele stseenidele annab ainult võimaluse ennast julgelt avada. Õieti H. Sallo nagu otsiks Golde pollaarsusi. Alandlikult naerata vast mõistvast Goldest kuni kannatuse katkemise piiril oleva Goldeni etenduse lõpu eel:

«Jah, ma tahan, et mu kodu puhtana maha jääks!» ning päris sosinal öeldud «Chava! kui viimane tuleb hüvasti jät ma».

Tähele tuleks panna hoopis Golde seljal, kui Tevje loobib nõori, et koormat siduda või sõnatut hüvastijätu koduga enne vankriaisade haaramist. Kehaplastika väljendab rohkem kui sõnad. Sõnu pole Goldele siin antud. Jüri Krjukov ja Helgi Sallo oleksid eheteks paljudes maailma teatrites. Suuresti on «Viulidaja» menu just nende teene.

REET MIKKEL